INNOVATION: THE JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND RESEARCHES
ISSN: 2181-3868 | SJIF-2023: 3.812 | ISI: 0.539 | VOLUME 3, ISSUE 3, 2025
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

KOREYS AVA O‘ZBEK TILLARIDA MA’NO KO‘CHISH HODISASINING FARQLI VA O‘XSHASH JIHATLARI

Baxranova Dilnoza Usmonqulovna
Samarqand davlat chet tillar instituti katta o‘qituvchisi

https://doi.org/10.5281/zenodo.15686762

Annotatsiya. Ko‘p ma’nolilik tilning ham nazariy, ham amaliy jihatdan o‘rganilishi zarur bo‘lgan hodisasi hisoblanadi. Uning nazariy ahamiyati ishda ma’no ko‘chish yo‘llarini ikki til materiallari asosida qiyosiy o‘rganish jarayonida namoyon bo‘ladi. Ko‘p ma’nolilik hodisasining amaliy jihati esa tarjima, izohli lug‘atlar strukturasini tashkil etishida ko‘rinadi. Ko‘p ma’nolilik so‘zning semantik strukturasi nuqtai nazaridan olib tekshiriladi.

Kalit so‘zlar: So‘z, ma’no, ko‘chma ma’no, monosemantik, polisemantik, metonimiya, metafora.

Аннотация. Многозначность–явление языка, которое необходимо изучать как теоретически, так и практически. Его теоретическое значение отражено в процессе сравнительного изучения путей семантической передачи в произведении на основе билингвальных материалов. Практический аспект явления многозначности можно увидеть в структуре переводных и толковых словарей. Многозначность рассматривается с точки зрения семантической структуры слова.

Ключевые слова: Слово, значение, метафора, моносемантика, полисемантика, метонимия, метафора.

Annotation. Polysemy is a phenomenon of language that needs to be studied both theoretically and practically. Its theoretical significance is reflected in the comparative study of the ways of semantic transfer in the work on the basis of bilingual materials. The practical aspect of the phenomenon of ambiguity can be seen in the structure of translation and explanatory dictionaries. Polysemy is examined in terms of the semantic structure of the word.

Keywords: Word, meaning, metaphor, monosemantic, polysemantic, metonymy, metaphor.

Koreys va o‘zbek tillarida ma’no ko‘chish hodisasining o‘xshash va farqli tomonlarini ko‘rib chiqamiz. O‘zbek tilida boshqa tillardagi kabi ma’no ko‘chish hodisasi polisemiya hodisasi deb yurutiladi. Koreys tili adabiyotlarida polisemiya quyidagicha berilgan:

Yuqorida ta’kidlab o‘tilganidek, koreys tilida polisemiya **다의어**[1]deb ataladi. Bir xil talaffuz qilinib, bir-biriga ma’nosi aloqador so‘zlarga aytiladi. Masalan, **손** –qo‘l so‘zi dastlabki ma’nosi inson tanasining qismi. Ko‘chma ma’noda –**손이 모자라다, 손을 끊다**. (Qo‘li kaltalik qildi, qo‘lini uzdi) kabi imkoniyat bilan bog‘liq bo‘lgan ma’noni anglatadi. Dastlabki holatda qo‘l so‘zi o‘zak, asosiy ma’noni bildirib, keyingi holda ma’no kengayib, boshqa ma’noga aylanib, shunga bog‘liq ma’noda ishlatilayapti.

[1] 김춘주 .이경희 한국어 어휘 연습 TOPIK대비.-교육진흥영구회 2010년 page 85

ISSN: 2181-3868 | SJIF-2023: 3.812 | ISI: 0.539 | VOLUME 3, ISSUE 3, 2025

Koreys tilida polisemiya, omonimiya bilan juda yaqin turadi va ularni ajratish biroz muammo tug‘diradi. Bir so‘zning ikki va uch xil bir biriga o‘xshamaydigan ma’nolari mavjud bo‘lganligi uchun u so‘zni omonim ya’ni shakldosh so‘z deb o‘ylash mumkin, ammo, o‘sha bir biridan ma’no jihatdan farq qiladigan so‘zlarning alohida guruhlarga bo‘linib o‘zaro aloqadorlikni hosil qilishini ko‘rishimiz mumkin, biz bu masalada bir necha misollar orqali yuqorida to‘xtalib o‘tgan edik.

Ular o‘rtasidagi farqlarni ko‘rib chiqsak: Ozbek tilisa ma’no ko‘chish hodisasi quyidagicha berilgan:

Tilshunoslikda polisemantik so‘zlarni vujudga keltiruvchi birdan-bir hodisa ko‘chma ma’noning hosil bo‘lish hodisasi deb ko‘rsatiladi. Haqiqatdan ham ko‘chma ma’no hosil bo‘lishi polisemiya yuzaga kelishi uchun asosiy hodisalardan biri hisoblanadi. So‘zlarning yangi ma’no orttirilishi hisobiga taraqqiy etishi polisemiya uchun asos bo‘ladi.

Koreys va o‘zbek tillaridagi polisemiya hodisasining o‘xshash va farqli tomonlarini to‘liqroq va batafsil tarzda tahlil qilish uchun, birinchi navbatda, polisemiya tushunchasini yanada chuqurroq o‘rganish kerak. Polisemiya ko‘pincha tilning semantik boyligi va so‘zning kontekstga qarab o‘zgarishi bilan yuzaga keladi. Koreys va o‘zbek tillarida polisemiya hodisasi alohida xususiyatlarga ega bo‘lsa-da, umumiy o‘xshashliklar va farqlar mavjud. Quyida koreys va o‘zbek tillaridagi polisemiya hodisasining o‘xshash va farqli tomonlari yanada batafsil tahlil qilinadi.

Kontekstga asoslangan ma‘no farqlari. Har ikki tilda ham polisemiya so‘zining ma’nosi faqat uning ishlatilish kontekstiga bog‘liq ravishda o‘zgaradi. Ya’ni, bir xil so‘z biror voqea yoki holatga qarab turlicha talqin qilinishi mumkin

O‘zbek tilida: "Yil" so‘zi ko‘p ma’noga ega. Bir tomondan, “yil” vaqt o‘lchovining birligi sifatida ishlatiladi (masalan, 2025 yil), boshqa tomondan esa, “yil” mehnat yili yoki hayotning bir davri sifatida ishlatiladi (masalan, “muvaffaqiyatli yil”).

“Qo‘l” so‘zi esa bir tomondan “tana a’zosi”, boshqa tomondan esa “yordam” yoki “ko‘mak” ma’nosini bildiradi (masalan, “qo‘l uzatish”, “qo‘lini berish”).

Korrelyatsiya va figurativ ma’nolar. Polisemiya nafaqat to‘g‘ridan-to‘g‘ri ma’no, balki figurative ma’no bilan ham bog‘liq bo‘ladi. Har ikkala tilda so‘zning figurative ma’nolarni anglatish imkoniyati mavjud.

O‘zbek tilida: “Boz” so‘zi ko‘pincha yana, buning ustiga, ustiga ustak kabi ma’nolarida ishlatiladi, lekin ba’zi hollarda “boz rang” ya’ni “xira” kabi ma’no bilan ham ishlatiladi. **Semantik kengayish** Polisemiya ko‘plab so‘zlarda semantik kengayish orqali yuzaga keladi. So‘zlar dastlab bitta ma’no bilan ishlatilgan bo‘lsa-da, vaqt o‘tishi bilan ularning ma’nosi kengayib, ko‘proq ma’nolarni o‘z ichiga olishi mumkin.

O‘zbek tilida: “Ish” so‘zi dastlab faqat “mehnat” yoki “ishlab chiqarish” ma’nosini bildirgan bo‘lsa, keyinchalik “muammo”, “vaziyat”, “o‘zgarish” kabi turli kontekstlarda ishlatilishi mumkin.

Koreys tilida: “집” so‘zi aslida “uy” ma’nosini bildiradi, lekin koreys madaniyatida bu so‘z oilaviy xonadon, turmush yoki hatto biron joyning “yuqori darajadagi ahvoli”ni anglatishi mumkin. M: 그 집은 잘 사는 집이다. Bu o‘ziga tinch oila.

Fonetik va morfologik farqlar Koreys tilida polisemiya ba’zan so‘zning talaffuzi va ohanglariga bog‘liq ravishda yuzaga keladi. O‘zbek tilida esa so‘zlarning fonetik o‘zgarishi kamroq ro‘l o‘ynaydi va semantik farqlar asosida polisemiya yuzaga keladi.

Koreys tilida: "배" (bae) so'zi kema, nok, qorin kabi ma'nolarni bildiradi, lekin talaffuzda yoki kontekstdagi o‘zgarishlar bu so'zni boshqacha talqin qilishga olib kelishi

mumkin. Masalan, 배를 타다" (kemaga minmoq) yoki "배가 고프다" (qorin och qolmoq) kabi ma'nolarni bildiradi.

O‘zbek tilida: "Bosh" so'zi" [2]tanadagi yuqori qism" degan ma'noda ishlatiladi, ammo bu so'z kontekstda ko'pincha "rahbar" yoki "yetakchi" ma'nosida ham ishlatiladi. Bunda talaffuz o‘zgarishi bo‘lmaydi, faqat so‘zning ishlatilish joyi farq qiladi.

Grammatikaning ta’siri. Koreys tilida grammatik strukturalar polisemiya hosil qilishda katta rol o‘ynaydi. Koreys tilida fe’llarning ko‘plab shakllari, yordamchi so‘zlar va yordamchi fe’llar polisemiya shakllanishiga olib keladi. O‘zbek tilida esa polisemiya asosan so‘zning semanik qarama-qarshiligiga asoslanadi.

O‘zbek tilida: Polisemiya asosan so‘zning semantik o‘zgarishlari bilan bog‘liq bo‘ladi. Masalan, “davr” so‘zi, faqat vaqtni ifodalash bilan cheklanmaydi, balki “jahon davri”, “mehnat davri” kabi ma’nolarni ham anglatadi.

Madaniyatga bog‘liq polisemiya Koreys tilidagi polisemiya ko‘pincha madaniyat, oilaviy munosabatlar, ijtimoiy tizim va an’analarga bog‘liq ma’nolarni anglatadi. O‘zbek tilida ham bunday bog‘lanishlar mavjud, ammo koreys tilidagi polisemiya madaniy kontekstni ko‘proq aks ettiradi.

Koreys va o‘zbek tillarida polisemiya hodisasi umumiy prinsiplar asosida shakllanadi, lekin tillarning grammatik tizimi, fonetik xususiyatlari va madaniy omillar tufayli ular orasida sezilarli farqlar mavjud. Koreys tilida fonetik va grammatik tuzilmalar polisemiya hosil qilishda muhim rol o‘ynasa, o‘zbek tilida semantik farqlar va kontekst asosida polisemiya yuzaga keladi. Madaniyat va ijtimoiy tizim ham polisemiya hodisasiga ta’sir ko‘rsatadi, lekin koreys tilidagi polisemiya madaniy xususiyatlarni aks ettirgan holda ko’proq ma’no qatlamlariga ega bo‘lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek va koreys tillarida ma’no ko‘chish yo‘llari o‘xshashlik bilan birga bir qator farqlanishlarga ham ega ekan. Jumladan, o‘zbek tilida ma’no ko‘chishining metafora, metonimiya, vazifadoshlik va sinekdoxa singari turlari ajratilib o‘rganilsa, koreys tilida ular bir nom ostida - polisemiya hodisasi nuqtai nazaridan tekshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Миртожиев М. Ўзбек тилида полисемия. – Тошкент: Фан, 1975.
2. Bazarova, S. (2023, December). PAK VAN SO VA SAIDA ZUNNUNOVA IJODIDA “AYOL” KONSEPTI. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 51-60).
3. Usmonqulovna, B. D. (2024). KOREYS VA O ‘ZBEK TILLARIDA AFFIKSLAR SEMANTIKASI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 46(7), 12-18.
4. Kamarova, M. (2022). Koreys va o’zbek tillarida so’z yasovchi qo’shimchalar orqali so’z yasalishi qiyosiy tadqiqotidan ta’limda foydalanish. Ученый XXI века, (7 (88)), 34-41.
5. Azizova, S. B. (2023, December). KOREYS VA O’ZBEK TILLARIDA HURMATNI IFODALOVCHI LINGVISTIK VA EKSTRALINGVISTIK VOSITALARNING QIYOSIY TAHLILI. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 138-141).
6. Melikova, U. (2022). PRAGMATIC SEMANTIC FEATURES OF THE TEXT IN KOREAN AND UZBEK LANGUAGES. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 4, 371-373.

[2] Миртожиев М. Ўзбек тилида полисемия. – Тошкент: Фан, 1975.

7. Вахабова, М. Т. (2023). Становление лингвокультурологии как самостоятельной научной дисциплины. Innovation: The journal of Social Sciences and Researches, 1(6), 101-103.

8. Баенханова, И. (2019). Паремияларнинг турли тизимдаги тилларда умумий хусусиятлари. Иностранная филология: язык, литература, образование, (2 (71)), 64-66.

9. Turakulova, S. F. Differences and Similarities of Derivative Adverbs in Uzbek and Korean Languages.

10. Turniyozov N., Turniyozova K., Xayrullayev X. Struktur sintaksis asoslari //Samarqand: SamDCHTI. – 2009.

11. Хайруллаев Х. З. Сўз, сўз бирикмаси ва гапнинг предикативликка муносабати //Номзод. дис автореферати. Тошкент. – 2001.

12. Хайруллаев Х. О лингвистической природе уровней языка и речи //Вопросы филологических наук. – 2009. – №. 2. – С. 78-79.

13. Хайруллаев Х. Предикативлик ҳодисаси ва унинг ифода объектлари. – 2002.

14. Khayrullaev K. Z. The relation of word, word composition and sentence to the predicativeness //Abstract of candidate dissertation.–Tashkent. – 2001.

15. Mamirova D. S. Using Slangs in Advertising Texts //International Journal of Management (IJM). – 2021. – Т. 12. – №. 2. – С. 315-320.